

*Кузь І.І., здобувач наукового ступеня
доктора філософії (кандидата наук)
аспірант кафедри кримінології та
кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх справ*

МІСЦЕ ТА РОЛЬ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В СИСТЕМІ СУБ'ЄКТІВ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Реформування сучасної кримінально-виконавчої системи України зумовлює за необхідне подолання властивих колишній радянській командно-адміністративній системі негативних рис, що виявляється у використанні, переважно репресивних методів виконання покарань, нехтуванні законними правами та інтересами засуджених, а також нівелюванні особистості в'язня, що в результаті призводило до малоефективної ресоціалізації засуджених.

Кримінальний кодекс України зазначає, що метою покарання є не тільки кара, але й виправлення засуджених та запобігання скоєнню ними нових злочинів Г1, ст. 501. Однак намагання виправлення, ресоціалізації та підготовки засудженого до життя в суспільстві у контексті установи виконання покарань (надалі - УВП) істотно ускладнюється тим, що умови відбування покарань кардинально відрізняються від умов існування індивіда у соціумі.

Одним з напрямків соціальної політики держави є забезпечення соціальних програм для соціально незахищених груп населення, в тому числі для осіб, які порушили закон і перебувають у місцях позбавлення волі. Ці особи знаходяться в умовах соціальної ізоляції, що сприяє деградації їх особистості, втраті соціально корисних навичок та зв'язків.

З метою покращення ситуації щодо ресоціалізаційної роботи в УВП активно залучаються Церква, яка здатна ефективно впливати на морально-етичний комплекс особистості засудженого, надавати йому духовну та матеріальну підтримку.

Тому, головною метою кримінального покарання у вигляді позбавлення волі є ресоціалізація засуджених, яка передбачає повернення цих осіб у суспільство повноцінними громадянами. Для цього перш за все необхідно змінити

антисоціальну спрямованість засуджених шляхом переорієнтації на загальнолюдські цінності, які базуються, зокрема, на християнських цінностях. З цією метою здійснюється взаємодія УВП з громадськими та релігійними організаціями.

Адміністрації УВП надзвичайно складно запобігати вчиненню злочинів у місцях позбавлення волі через існуючу серед засуджених кругову поруку і підкорення їх злочинським законам. Характерно, що особи, які ніколи до засудження не стикалися з «правилами» поведінки засуджених, починають їх засвоювати з моменту надходження до слідчого ізолятора. Але й тоді, коли засуджені поступають до установ виконання покарань, продовжується їх оброблення професійними злочинцями під різними приводами. Так здійснюється поступовий перехід до злочинського способу життя і поведінки з неофіційною системою стосунків Г21. І цей процес активно відбувається не тільки в місцях позбавлення волі, а й поза їх стінами.

Важливу роль у запобіганні злочинності в місцях позбавлення волі відіграють саме релігійні організації. Аналіз нормативно-правових актів щодо взаємодії релігійних організацій з УВП показав, що цей процес здійснюється згідно Конституції України, Кримінально-виконавчого кодексу України, Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», Закону України «Про попереднє ув'язнення», Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо регулювання діяльності священнослужителів в органах та установах, що належать до сфери управління Державної пенітенціарної служби України», а також норм міжнародного права. Згідно цим документам, кожен засуджений має невід'ємне право на свободу віросповідання та релігійних переконань, забезпечити це право засуджених - обов'язок адміністрації установ виконання покарань.

Основи християнства визначили зміст і характер відношення християн до тих, що стали на шлях злочину. Рятування їх душ, примирення з Богом і суспільством, приведення їх до каяття були покладені ними в основу соціальної роботи із в'язнями. Саме каяття визначило головну сутність і назву цієї ідеї (каяття латинською - роепФейя) [3, с. 288].

Християнське духовенство з перших століть постійно піклувалося про в'язнів. У ХІХ ст. у Західній Європі та США був сформований інститут тюремних капеланів, який працює і зараз. До 1917 року у кожній тюрмі чи каторзі Російської імперії був священик, який займався духовним вихованням в'язнів. Після 1917 року взаємодія установ виконання покарань з релігійними організаціями була припинена і знов розпочалася лише на початку 1990-х років. Таким чином, співпраця місць позбавлення волі з релігійними організаціями має багатовікову історію і починається з початку нашої ери Г4, с. 374-38Ц.

Церква, релігія з їх основними постулатами ненасильства, милосердя, співчуття, терпіння здатні сформувати такі відносини, які зможуть допомогти в подоланні духовної кризи, вирішенні міжособистісних і групових конфліктів, життєвих проблем. Крім того, деякі релігійні організації ведуть добровільну роботу серед засуджених, надають їм матеріальну допомогу, що також не мало важливо.

В наш час адміністрація установ виконання покарань приділяє значну увагу духовному вихованню засуджених. З цією метою здійснюється співпраця з різними релігійними конфесіями: православними (УПЦ, УПЦ-КП, УАПЦ); католицькими (РКЦ, УГКЦ); протестантськими (баптисти, п'ятидесятники, Свідки Єгови, євангелісти та інші); мусульманськими; іудаїстськими.

У межах УВП забезпечити ресоціалізацію засуджених, яка б дозволяла їм у подальшому успішно реінтегруватись у суспільство, надзвичайно складно. Передбачені українським законодавством заходи, покликані знівелювати негативний вплив відбування покарання, здебільшого є малоефективними через формальність виконання та брак ресурсів [5, с. 137, 158-159].

В УВП особа повністю або ж частково десоціалізується в аспекті «затухання» відповідних зразків недовіантної поведінки. У цілому, відбування покарання у вигляді позбавлення волі характеризується такими чинниками:

1) підпорядкування жорстким нормам та правилам (обмежене пересування, режим дня та стиль життя);

2) брак можливості задовольняти різні потреби та доступу до ресурсів;

3) перебування в специфічному середовищі, де може переважати субкультура із соціально-негативними нормами, цінностями, традиціями, які безпосередньо впливають на людину і значною мірою визначають її поведінку;

5) розрив соціально корисних зв'язків та ізоляція від суспільства;

6) стигматизуючий характер самого факту соціальної ізоляції (навішування такого негативного ярлика викликає переживання індивіда щодо своєї соціальної неповноцінності та активізує механізми психологічного захисту);

7) психологічні проблеми;

8) підпорядковане, часто принизливе становище;

9) деградація особистості при тривалих термінах перебування в УВП;

10) формування пасивної життєвої позиції та залежності від інших у вирішенні власних проблем.

Потреба у залученні Церкви до роботи із засудженими визнається державою на законодавчому рівні з 1988 р., коли священники отримали доступ до УВП. Сьогодні у вітчизняних колоніях дозволено сповідувати будь-яку релігію, а для відправлення релігійних обрядів у ці установи допускаються представники усіх офіційно зареєстрованих релігійних організацій.

Богослужіння і релігійні обряди в колоніях проводяться на прохання засуджених або за зверненням релігійної організації в неробочий час. Засуджені мають право на придбання і користування релігійною літературою, іншими предметами і матеріалами релігійного призначення, використання яких не суперечить умовам виконання покарання Г6, ст. 1281.

Отже, аналізуючи вищенаведене можемо зробити висновок, що активізація традиційних і впровадження нових форм участі громадськості, а саме релігійних організацій, у справі підвищення виховної роботи серед засуджених сприяють значному підвищенню рівня запобіжного потенціалу в місцях позбавлення волі.

В даний час постає потреба у залученні Церкви на фоні неспроможності державних інституцій забезпечити в межах УВП ресоціалізацію засуджених, яка би дозволяла їм у подальшому успішно реінтегруватись у суспільство. Релігійні організації, враховуючи велику довіру з боку більшості

засуджених мають змогу ефективно впливати на моральні та духовні особистості в'язнів, спонукати їх до дотримання відповідних принципів та норм, здійснювати духовну підтримку та намагання до виправлення, ресоціалізації та підготовки засудженого до життя в суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 2001. - № 2341-III. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

2. Голіна В.В. [Електронний ресурс] // Кримінологія України: навчальний посібник / В.В. Голіна. - 2011. - Розділ 21 «Злочинність у місцях позбавлення волі та її запобігання». - Режим доступу: <http://mego.mfo/матеріал/4-запобігання-злочинності-у-місцях-позбавлення-волі>.

3. Радов Г. О. Пенітенціарна ідея: думки на тему. - К.: МП «Леся», - 1997. - с. 288.

4. Пахомов І.В. Вплив релігійних організацій на процес ресоціалізації засуджених // Проблеми загальної та педагогічної психології. - Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. - За ред. С.Д. Максименка. Т.Х, ч.2. - К., 2008. - с. 374-381.

5. Горобець К. Соціальна основа рецидивно! злочинності / К. Горобець // Підприємництво, господарство і право. - 2005. - № 4. - с. 137, 158-159.

6. Кримінально-виконавчий кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 2004. - № 3-4. - С. 21.